

מבט מבס"א

מרכז בגין-סאדאת לחקרים אסטרטגיים

ציונות מעשית עכשיו

מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 1,741, 10 בספטמבר 2020

תקציר: עם סגירת הדלת (הזמנית?) להחלת ריבונות על חלקים מיו"ש הגיעה העת לשוב להיגיון "הציונות המעשית". למרות שמדינת ישראל כבר הוקמה בתש"ח, המחלוקת בין תפיסת "הציונות המדינית" לזו "המעשית" נותרה אקטואלית כשהייתה בשנות השלושים של המאה הקודמת.

במבט היסטורי ברור ששתי המגמות היו נחוצות ונכונות והשלימו זו את זו. במקום בו נחסמה התפתחות המפעל הציוני ברמה המדינית, היא נמשכה בתנופת המגמה המעשית בעובדות שנקבעו בשטח. עם נטישת הבריטים את תוכנית החלוקה של ועדת פיל (1937), נותרה ההסכמה הנחושה של בן-גוריון להצעה והפכה ליתרון שעמד לזכותו בממד המדיני. בממד המעשי הייתה זו תנופת הקמת יישובי חומה ומגדל שעיצבה את המרחב בפריסת ההתיישבות היהודית לקראת העתיד. המגמה המעשית היא שקבעה את ההבדל המהותי בין השטח המצומצם שהוצע ליהודים בתוכנית פיל לבין שטח הרחב פי כמה שהוצע למדינה היהודית בתוכנית החלוקה של האו"ם ב-1947.

זאב ז'בוטינסקי, שפעל בעיקר במישור המדיני, אכן הביע תמיהה על מפעל חומה ומגדל. לא היה ברור לו כיצד מספר נקודות יישוב מבודדות המפוזרות במרחב יכולות להביא לכיבושו במסה של נוכחות יהודית. הפער בין בן-גוריון לבין ז'בוטינסקי לא התקיים רק בהעדפה שנתן כל אחד מהם להישגים דה פקטו מול ההישגים דה יורה, אלא אף באופן בו תפסו את אמת המידה לנוכחות יהודית במרחב. ז'בוטינסקי מדד את הנוכחות בכמות וברצף המרחבי ואילו בן-גוריון תפס את המרחב דרך רשת הזיקות המתהוות בו ומעצבות אותו באופן דינמי. הדיון הזה מבטא במלוא הרלוונטיות את הנדרש כיום מישראל בחידוש תנופת ההתיישבות במרחבי יו"ש.

הצעת הנשיא טראמפ לחלוקת המרחב ביו"ש ובקעת הירדן, הגם שירדה לפי שעה מהשולחן, מכריחה את ההנהגה הישראלית להכיר במאבק המתרחש על האחיזה בשטחי סי בהובלת הרשות הפלסטינית. לא מפתיע כי ראש הממשלה הפלסטיני מוחמד שתייה הוא זה הממצה בשעה זו את היגיון ה"ציונות המעשית". בפעולתם במרחב כבר קבעה הרשות עובדות בלתי הפיכות.

כשסומנו שטחי סי בהכוננת רה"מ רבין, הם כללו כשישים אחוזים משטחי יו"ש. כתוצאה מההתפשטות הפלסטינית צומצם שטח זה בכשליש. בדיון קבינט שנערך בנושא לפני שנה הנחה רה"מ נתניהו לבלום את המגמה, אך צה"ל והמינהל האזרחי ממוקדים בסדרי עדיפויות שאינם מסוגלים לעשות זאת. הדרך הציונית הבן-גוריונית היא הדרך היחידה בעלת סיכוי למימוש: לתת אור ירוק לתפיסת המרחבים החיוניים על-ידי מפעל ההתיישבות הישראלי.

בחתימה לעיצובו דה פקטו של המרחב, בהכוונת מפת האינטרסים הישראלית, נדרשות שלוש מגמות: הקמת חוות מרעה בפריסה רחבה, הקמת עיר חדשה בלב בקעת הירדן על כביש אלון באזור מעלה אפרים-גיתית, ופריצת רשת דרכים חדשה ומתקדמת. מדיניות זו אף מציעה את החיבור הנכון לאתגריה החברתיים וכלכליים של ישראל: מיצוי פוטנציאל הבנייה וההתיישבות במרחב הפתוח כמנוף כלכלי וכבשורה ציונית רעננה וסוחפת.

המאמר התפרסם בישראל היום ב-2.9.2020.

* אלוף (מיל") גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.